

УДК 657

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ РУХУ
ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT MOVEMENT DOCUMENTATION
PRODUCTION INVENTORIES

БЕЗСОНОВА А. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*,
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка

Стаття присвячена формулюванню основних напрямів удосконалення первинного обліку виробничих запасів на підприємствах. Обґрунтовано, що своєчасне і правильне документальне оформлення змін наявності виробничих запасів є досить відповідальним процесом, який повинен забезпечити необхідну первісну вхідну інформацію як для обліку, так і для контролю та оперативного управління рухом товарно-матеріальних цінностей. Важливим напрямом удосконалення обліку виробничих запасів визначено використання на всіх ділянках господарського процесу уніфікованих форм первинних документів. Крім того, необхідними також є ряд інших заходів (створення графіків документообігу з обліку виробничих запасів; доведення до виконавців їх функцій при складанні та перевірці первинних документів; видача розпорядчої документації особам, що відповідають за здійснення господарських операцій і мають право підпису первинних документів; контроль з боку працівників бухгалтерії). Запропоновано реквізити первинного документа на відпуск матеріалів, які спростять отримання даних про ефективне використання виробничих запасів у господарській діяльності підприємства, дадуть можливість мати необхідну інформацію для прийняття раціональних управлінських рішень.

Ключові слова: облік, виробничі запаси, первинний документ, комп'ютерна форма обліку, документування.

The article is devoted to the formulation of the main directions of improvement of the primary accounting of production stocks at the enterprises. It is substantiated that timely and correct documentation of the movement of inventories is a very responsible process, which should provide the necessary initial input information for both accounting and control and operational management of the movement of inventory. An important area of improvement of inventory accounting is the use of unified forms of primary documents in all areas of the economic process. In addition, a number of other measures are also needed (creation of document flow schedules for inventory accounting; bringing to the executors of their functions in the preparation and verification of primary documents; issuance of administrative documents to persons responsible for business transactions and have the right to sign primary documents; by accounting staff). The details of the primary document for the release of materials are proposed, which will simplify obtaining data on the efficient use of inventories in the economic activity of the enterprise, will allow to have the necessary information to make rational management decisions.

Key words: accounting, inventories, primary document, computer form of accounting, documentation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загальновідомо, що необхідною умовою підтримання безперервності кругообігу капіталу на підприємствах різних галузей національної економіки є постійна наявність частини оборотних активів у матеріальній формі. Так, для того щоб здійснювався процес виробництва, суб'єкт господарювання повинен мати у необхідних розмірах запаси сировини, матеріалів, нафтопродуктів, запасних частин, насіння, мінеральних добрив, будівельних матеріалів тощо. При їх витрачанні у суб'єктів господарювання зростають витрати на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг) та інші функції бізнесу.

Неправильна організація наявності та руху виробничих запасів суттєво погіршує фінансові показники підприємства, тому необхідно раціонально вести облік виробничих запасів та оптимізувати їх наявність. Дієвий контроль за наявністю та рухом виробничих запасів

*Науковий керівник: д.е.н., професор Маренич Т.Г.

дозволяє мінімізувати ризик збитків підприємства, підвищити ефективність роботи суб'єкта господарювання. Актуальність обраної теми зумовлює необхідність дослідження питань ведення обліку господарських операцій із виробничими запасами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням обліку виробничих запасів присвячено праці багатьох вчених. Варто згадати наукові публікації таких дослідників як Бутинець Ф. Ф. [4], Васильєва А. М., Соколенко А. І. [5], Кононенко В. А., Цупаленко Ж. П. [6], Маренич Т. Г., Гаврильченко О. В. [7], Орлова В. М., Кокошвілі Д. Р. [8], Світлична В. Ю. [9], Смалій Ю. О., Бенчак В. І., Польова Т. В. [10], Романець В., Дуганець Н. [11], Рибалко О. М. [12] та ін. [14-15]. У статтях зазначених авторів висвітлено різні аспекти обліку виробничих запасів на підприємствах. Проте залишаються ряд облікових питань, які вимагають подальших досліджень. Перш за все це стосується документування руху виробничих запасів на підприємствах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формулювання основних напрямів удосконалення первинного обліку виробничих запасів на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності визначає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [1]. Однак на практиці виникають ситуації, які не передбачені стандартом.

На думку Смалій Ю. О. та інших вчених основними проблемами організації обліку виробничих запасів на підприємствах є:

- неправильне визначення первісної вартості придбаних запасів;
- неправильне визначення справедливої вартості запасів при їх внесенні до статутного капіталу, безоплатному одержанні, бартерному обміні;
- неправильний вибір оцінки на дату складання балансу;
- недоцільність використання методів списання виробничих запасів;
- незадовільна організація складського господарства та зберігання запасів;
- недостатність автоматизації первинного обліку виробничих запасів підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення та використання запасів [10].

Такий стан обліку вимагає поліпшення. До укрупнених напрямів удосконалення обліку виробничих запасів Одношєвна О. О. відносить: узагальнення теоретико-методологічних основ обліку, аналізу та контролю виробничих запасів, визначення їх суті та класифікації; удосконалення методико-організаційних основ фінансового та управлінського обліку виробничих запасів, а також їх контролю; проектування системи економічного аналізу та контролю ефективності використання виробничих запасів; розробка системи автоматизації обліково-аналітичних процедур в управлінні виробничими запасами [14, с. 147].

Янчук В. І. та Кипоренко О. В. деталізують і виділяють наступні напрямки вдосконалення управління виробничими запасами на підприємствах:

- 1) підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;
- 2) удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів, оскільки успішне функціонування підприємств залежить, перш за все, не тільки від вдосконалення внутрішньогосподарської діяльності взагалі, а і від того, наскільки розвинута система автоматизації їхньої діяльності;
- 3) узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;
- 4) обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;
- 5) чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів) [15, с. 233].

Не заперечуючи важливості вище викладеного, ми виходимо з того, що первісною стадією облікового процесу є первинний облік, завдяки якому здійснюється реєстрація господарських операцій у первинних документах та їхня обробка. Процес суцільного й безперервного відображення об'єктів бухгалтерського обліку в первинних документах представляє собою документування. Тому якщо на підприємстві не налагоджена чітка робота з первинними документами, то, в результаті, знижується достовірність, оперативність прийняття управлінських рішень, приймання-передачі інформації, якість організації пошуку, зберігання і використання документації. Своєчасне і правильне документальне оформлення надходження, наявності і витрачання виробничих запасів є досить відповідальним процесом, який повинен забезпечити необхідну первісну вхідну інформацію як для обліку, так і для контролю та оперативного управління рухом товарно-матеріальних цінностей.

Виробничі запаси, як правило, придбаються у спеціалізованих підприємствах. Частина необхідних предметів праці поповнюється безпосередньо за рахунок виготовленої власної продукції. Основними типовими документами з оприбуткування та видачі виробничих запасів, як свідчить досвід, є Накладні, Товарно-транспортні накладні, Прибуткові ордери, Акти про приймання матеріалів тощо.

Переважну більшість виробничих запасів підприємства купують у постачальників на підставі укладених договорів (контрактів, угод). На відвантажені матеріальні цінності постачальник виписує рахунок-фактуру та інші розрахунково-платіжні документи (у яких вказуються назва, номенклатурний номер, одиниця виміру, кількість, сорт, що відпускаються, ставка і сума ПДВ, загальна сума, що підлягає до оплати), а також податкову накладну. Товаро-супроводжувачими документами також можуть бути специфікації, сертифікати, посвідчення на якість тощо.

З метою контролю надходження та оприбуткування запасів від постачальників бухгалтерія або відділ постачання повинні вести Журнал обліку вантажів, що надійшли (ф. № М-1). Журнал заповнюють згідно первинних документів з надходження цінностей. В ньому також роблять відмітки про розшук вантажів, що не надійшли. Як свідчить практика, в сільськогосподарських підприємствах Журнал обліку вантажів, що надійшли, не складають. Це негативно впливає на контрольні функції обліку.

Слід зазначити, що для оформлення руху виробничих запасів використовується багато різних як типових, так і спеціалізованих форм первинних документів (понад 40) [2; 3]. Детальний аналіз дає можливість дійти висновку про дублювання реквізитів у первинних документах з надходження та вибуття виробничих запасів (наприклад, у картці складського обліку матеріалів і лімітно-забірній картці), що призводить до збільшення часу на оформлення первинних документів. Для вирішення зазначеної проблеми науковці пропонують певні заходи. Зокрема, Рибалко О. М. стверджує, що підвищити оперативність інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємства можна шляхом удосконалення організації оперативного і складського обліку запасів, а саме раціоналізацією форм документів, документообігу, усунення дублювання інформації, уніфікації форм документів [12, с. 214]. У свою чергу, Бутинець Ф. Ф. наполягає на тому, що організація лише виваженої аналітично-моніторингової роботи із запасами на кожному підприємстві допоможе суттєво скоротити коло проблемних питань [4, с. 307].

Ми приєднуємося до думки вчених відносно того, що одним з напрямів удосконалення організації обліку виробничих запасів є раціоналізація форм документів, документообігу і всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів. Так, Романець В. та Дуганець Н. пропонують відпуск матеріалів у виробництво, де це доцільно, оформляти на підставі встановленого ліміту безпосередньо в картках складського обліку матеріалів, передбачивши в них підпис особи, яка отримує цінності. Також можна, на думку вчених, на картках складського обліку відображати і внутрішнє переміщення цінностей [11, с. 95]. Вважаємо, що ця пропозиція слухна тільки для малих підприємств і не прийнятна для середніх і великих суб'єктів підприємництва, де здійснюється багато господарських операцій. Тому надавати Карткам складського обліку статус витратного документа [14, с. 147] не доцільно. Але при цьому треба

ширше використовувати на практиці накопичувальні документи (лімітно-забірні картки, відомості тощо).

Потрібно розробити єдину форму первинного документа на відпуск матеріалів, призначеної для ручної та машинної обробки. У цей документ варто включити всі обов'язкові реквізити, а також додатково напрям використання запасів (об'єкти обліку витрат основного та інших видів виробництв із зазначенням структурного підрозділу підприємства), характеристику матеріальних цінностей (сорт, вид, гатунок, преїскурантний номер, норма витрачання, ціна за одиницю тощо).

Щоб уникнути помилок і порушень при зборі та реєстрації оперативних фактів про виробничі запаси, що підлягають обліку, доцільно розробити детальні інструкції конкретним виконавцям (у вигляді посадових інструкцій, виписок із графіків документообігу) про порядок і терміни реєстрації даних, а також використовувати систему заохочень і покарань до обліковців, бухгалтерів, управлінців за виконання своїх обов'язків в частині правильності та своєчасності складання первинних документів. Знижує ризик неефективної системи збору і реєстрації господарських операцій по руху виробничих запасів проведення контрольних заходів на підприємстві (інвентаризація, регулярні звірки, звітування, внутрішній аудит тощо).

Також важливе значення має спрощення обліку завдяки використанню можливостей засобів сучасної техніки. Застосування комп'ютерної техніки працівниками складів та бухгалтерії забезпечує: зменшення обсягів робіт з одноманітними операціями; прискорення опрацювання даних первинних документів; автоматизацію формування звітних форм; деталізацію аналітичного рівня обліку запасів; відмову від користування типографськими бланками первинних документів і звітності. У ході застосування комп'ютерних бухгалтерських програм удосконалення обліку виражається в: упорядкуванні бухгалтерського обліку; збільшенні кількості інформації, одержуваної з бухгалтерського обліку; зниженні числа бухгалтерських помилок; підвищенні оперативності бухгалтерського обліку; підвищенні економічності бухгалтерського обліку [16].

В програмному продукті 1 С: Підприємство застосування бухгалтерської комп'ютерної програми 1 С: Бухгалтерія дозволяє ефективно вирішити проблему аналітичного обліку виробничих запасів завдяки широкій номенклатурі аналітичних об'єктів. При застосуванні комп'ютерної форми обліку автоматично вирішується проблема оперативності отриманих даних про наявність і рух запасів на будь-яку звітну дату. Проте в зазначеній бухгалтерській програмі в недостатньому обсязі проявляються можливості управління запасами і матеріально-технічним забезпеченням підприємства. Зокрема, в 1 С: Бухгалтерія немає функціональних можливостей з роздільного обліку, керування запасами і резервами, контролю термінів придатності, характеристики товару, аналізу збуту товарів, формування замовлень на закупівлю матеріалів, комплектуючих на основі наявних прайс-листів постачальників і розрахованих потреб і кількості поставок [13]. Для усунення цих недоліків призначено окремих модуль «Управління запасами».

При цьому слід зважати на те, що процес оптимізації обліку виробничих запасів, їх ефективне використання залежить не тільки від правильно складених первинних документів, а й від налагодженого виробничого процесу, що вимагає якісного менеджменту на підприємстві.

Висновки. Важливим напрямом удосконалення обліку виробничих запасів є використання на всіх ділянках виробничого процесу уніфікованих форм первинних документів. Крім того, необхідними також є: створення графіків документообігу з обліку виробничих запасів і доведення до виконавців їх функцій при складанні та перевірці первинних документів; видача розпорядчої документації особам, що відповідають за здійснення тієї або іншої господарської операції і мають право підпису первинних документів; контроль з боку працівників бухгалтерії за правильністю оформлення первинних документів по руху виробничих запасів та встановлення чіткої відповідальності за недотримання посадових обов'язків.

Запропоновані напрями вдосконалення документування руху виробничих запасів дозволять налагодити більш дієвий і менш трудомісткий облік та якісний поточний контроль за матеріальними цінностями. Застосування авторських пропозицій щодо реквізитів первинного документа на відпуск матеріалів дасть змогу спростити отримання даних про ефективне

використання виробничих запасів у господарській діяльності підприємства, мати необхідну інформацію для прийняття раціональних управлінських рішень.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. станом на 03.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 25.04.2021).
2. Про затвердження типових форм первинних документів з обліку сировини та матеріалів: Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193202-96#Text> (дата звернення: 25.04.2021).
3. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 21.12.2007 р. № 929. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0929555-07#Text> (дата звернення: 25.04.2021).
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. 8-ме вид. доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
5. Васільєва Л. М., Соколенко А. І. Сучасні проблеми та напрямки вдосконалення організації та ведення обліку виробничих запасів на підприємстві. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 623-625.
6. Кононенко В. А., Цупаленко Ж. П. Облік виробничих запасів: сучасний стан та напрямки вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: Серія Економічні науки. 2016. Вип. 16. Ч. 1. С. 147-151. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/38.pdf (дата звернення: 25.04.2021).
7. Маренич Т. Г., Гаврильченко О. В. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях: навч. посібник: у 2 ч. Харків: Міськдрук, 2012. Ч. 2. 335 с.
8. Орлова В. М., Кокошвілі Д. Р. Сучасний стан обліку запасів в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 60. С. 185-191.
9. Світлична В. Ю. Актуальні проблеми організації і ведення обліку виробничих запасів підприємствами України. URL: http://www.economyconfer.com.ua/full_article/716 (дата звернення: 25.04.2021).
10. Смалій Ю. О., Бенчак В. І., Польова Т. В. Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/177.pdf (дата звернення: 25.04.2021).
11. Романець Василь, Дуганець Наталія. Шляхи удосконалення обліку виробничих запасів. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*: Міжнародний збірник наукових праць. 2014. Вип. 2. С. 94-96.
12. Рибалко О. М. Вдосконалення обліку виробничих запасів. *Держава і регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2008. № 3. С. 210-215.
13. Автоматизація складу. URL: <https://uit.kiev.ua/avtomatizacija-skladu/> (дата звернення 25.02.2021).
14. Одношевна О. О. Практичні аспекти та шляхи вдосконалення обліку виробничих запасів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 146-148.
15. Янчук В. І., Кипоренко О. В. Сучасні проблеми та напрямки вдосконалення ведення обліку виробничих запасів на підприємстві. *Збірник наукових праць ВНАУ*: Серія: Економічні науки. 2012. №3(69). Том 2. С. 229-234. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/781.pdf> (дата звернення: 25.04.2021).
16. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посібник. Київ: Знання-Прес, 2003. 349 с.

